

НОВІТНІ ЗАХОДИ І ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

*Шароватова О. П., доцент (каф. ПКСПСЦЗ НУЦЗ України,
каф. БПОД Технічний Університет «Метінвест Політехніка»);
Сінченко В. С., студ. (гр. БП-22-16, ГМФ ТУ «Метінвест Політехніка»)*

Анотація. Розглянуто актуальні питання адаптації міжнародного досвіду та європейських стандартів у сфері охорони праці до сучасних умов функціонування підприємств та закладів освіти України. Висвітлено особливості інтеграції міжнародних стандартів безпеки праці у професійну підготовку майбутніх фахівців, формування у них культури безпеки та готовності до дій в умовах надзвичайних ситуацій. Для України адаптація такого досвіду є важливим напрямом модернізації системи охорони праці та професійної освіти.

Ключові слова: охорона праці, європейські стандарти, професійні ризики, психосоціальні ризики, ризик-орієнтований підхід, культура безпеки, цифрові технології, професійна підготовка.

Abstract. The current issues of adapting international experience and European standards in the field of occupational safety and health to the modern conditions of functioning of enterprises and educational institutions of Ukraine are considered. The features of integrating international occupational safety standards into the professional training of future specialists, the formation of a culture of safety and readiness for action in emergency situations are highlighted. For Ukraine, the adaptation of such experience is an important direction of modernization of the system of occupational safety and professional education.

Keywords: occupational safety, European standards, occupational risks, psychosocial risks, risk-oriented approach, safety culture, digital technologies, professional training.

Вступ. Сучасний розвиток виробничої сфери, цифровізація технологічних процесів, зміни умов праці та вплив глобальних безпекових викликів зумовлюють необхідність модернізації системи охорони праці в Україні відповідно до міжнародних та європейських вимог. Особливої актуальності це питання набуває в умовах підвищеного рівня професійних ризиків, психоемоційного навантаження працівників та необхідності забезпечення безпечних умов праці і навчання. Європейська модель безпеки праці базується на принципах превентивності, системного управління ризиками, безперервного удосконалення умов праці та пріоритетності збереження життя і здоров'я працівників. Важливим напрямом сучасної міжнародної практики є інтеграція фізичної, психологічної та соціальної складових безпеки праці. У цьому контексті особливого значення набуває впровадження міжнародних стандартів ISO 45001 та ISO 45003, які визначають сучасні підходи до управління професійними та психосоціальними ризиками.

Аналіз стану питання. Сучасний етап розвитку системи охорони праці характеризується переходом від реагування на наслідки небезпечних подій до превентивного управління професійними ризиками. Європейська політика у сфері безпеки та здоров'я працівників ґрунтується на комплексному підході до збереження фізичного, психічного та соціального здоров'я людини. Особлива увага приділяється питанням профілактики професійного стресу, емоційного виснаження, професійного вигорання та інших психосоціальних ризиків, що суттєво впливають на рівень виробничого травматизму й ефективність професійної діяльності.

У міжнародних документах та наукових дослідженнях наголошується, що психосоціальні фактори є одними з ключових ризиків сучасного трудового середовища [1; 2]. Високий темп роботи, інформаційне перевантаження, нестабільність умов праці, воєнні дії та тривале психоемоційне напруження негативно впливають на працездатність працівників, їх психологічний стан та безпеку професійної діяльності.

Важливим кроком у розвитку міжнародної системи безпеки праці стало впровадження стандартів ISO 45001 [4] та ISO 45003 [2]. Стандарт ISO 45001 визначає вимоги до систем управління охороною здоров'я та безпекою праці, орієнтованих на попередження травматизму та професійних захворювань. ISO 45003 став першим міжнародним стандартом, який регламентує управління психосоціальними ризиками та забезпечення психологічного благополуччя працівників, акцентує на тому, що психосоціальні ризики суттєво впливають не лише на стан здоров'я працівників, а й на рівень виробничої безпеки, якість прийняття рішень та ймовірність виникнення аварійних ситуацій.

В Україні процес адаптації міжнародних стандартів та європейських підходів до охорони праці перебуває на етапі активного розвитку. Гармонізація нормативно-правової бази з вимогами Європейського Союзу є важливим напрямом модернізації системи охорони праці та професійної освіти. Водночас на практиці залишаються проблеми недостатнього технічного забезпечення, формального підходу до оцінювання ризиків, недостатньої уваги до психосоціальних факторів та потреби у підготовці фахівців нового покоління [3].

Особливої актуальності питання впровадження міжнародних стандартів набуває під час воєнного стану, зокрема за необхідності гарантованого забезпечення безпечних умов праці і навчання. У цих умовах заклади освіти мають відігравати важливу роль у формуванні культури безпеки, ризик-орієнтованого мислення та навичок управління професійними й психосоціальними ризиками.

Отже, аналіз сучасного стану питання свідчить про необхідність комплексної інтеграції міжнародного досвіду, європейських стандартів та сучасних цифрових технологій у систему охорони праці та професійної підготовки майбутніх фахівців.

Мета роботи: Дослідити особливості адаптації міжнародного досвіду та європейських стандартів ISO 45001 та ISO 45003 у сфері безпеки праці до сучасних умов функціонування підприємств і закладів освіти України, а також

визначити перспективні напрями впровадження інноваційних підходів до управління професійними та психосоціальними ризиками, формування культури безпеки та професійної підготовки майбутніх фахівців.

Методики, матеріали і результати досліджень. Сучасна система охорони праці повинна охоплювати не лише контроль фізичних небезпек, а й забезпечення психологічного благополуччя працівників [2; 4]. Особливого значення це питання набуває в умовах воєнних ризиків, техногенних загроз, змін умов праці та необхідності відновлення виробничої інфраструктури держави.

До сучасних заходів в системі охорони праці належать ризик-орієнтований підхід до управління безпекою, цифровізація систем управління охороною праці, автоматизований моніторинг небезпечних факторів, використання смарт-технологій, дистанційний контроль умов праці, впровадження програм психологічної підтримки працівників, системи оцінювання психоемоційного стану персоналу, навчання методам управління стресом. Сучасні цифрові технології дозволяють здійснювати оперативний аналіз виробничих ризиків, контролювати стан працівників та попереджати виникнення небезпечних ситуацій. Особливого поширення набувають мобільні застосунки з оцінювання ризиків, сенсорні системи контролю, переносні газоаналізатори, смарт-засоби індивідуального захисту, VR- та AR-технології для навчання безпечним методам роботи.

В системі підготовки майбутніх фахівців заклади освіти мають формувати у здобувачів ризик-орієнтоване мислення, навички оцінювання небезпек і психологічної стійкості, готовність до дій за умов невизначеності результатів, культуру безпеки праці, відповідальне ставлення до збереження життя та здоров'я. Особливої актуальності набуває підготовка фахівців до роботи в умовах підвищеного ризику, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та відновлення критичної інфраструктури, а відтак включення до освітніх програм питань психосоціальної безпеки, профілактики професійного вигорання, управління стресом та підтримки ментального здоров'я. Ефективним стає використання інтерактивних методів навчання, моделювання виробничих ризиків, проведення тренінгів і симуляційного навчання, впровадження кейс-методів на основі міжнародної практики.

Попри позитивні тенденції, впровадження міжнародних стандартів в Україні супроводжується низкою проблем, зокрема недостатнім рівнем технічного забезпечення, потребою оновлення нормативної бази, недостатньою інтеграцією психосоціальних аспектів у систему охорони праці, недостатнім рівнем підготовки фахівців щодо управління психосоціальними ризиками, обмеженим використанням цифрових технологій безпеки. Водночас адаптація міжнародного досвіду та європейських стандартів створює передумови для формування сучасної системи охорони праці, орієнтованої на комплексне забезпечення фізичного, психологічного та соціального благополуччя людини.

Висновки. Сучасні умови функціонування підприємств та закладів освіти України потребують модернізації системи охорони праці відповідно до міжнародних і європейських стандартів безпеки. Адаптація міжнародного

досвіду у сфері охорони праці сприяє впровадженню ризик-орієнтованого підходу, удосконаленню системи управління професійними ризиками, розвитку культури безпеки та підвищенню рівня захисту працівників і здобувачів освіти.

Важливе значення для формування сучасної системи безпеки праці мають міжнародні стандарти ISO 45001 та ISO 45003, які орієнтовані не лише на попередження виробничого травматизму та професійних захворювань, а й на управління психосоціальними ризиками, забезпечення психологічного благополуччя та профілактику професійного вигорання. Психосоціальні ризики, зокрема професійний стрес, емоційне виснаження, інформаційне перевантаження та наслідки воєнних дій, суттєво впливають на безпеку професійної діяльності, працездатність і загалом стан здоров'я працівників, що зумовлює необхідність інтеграції психологічної складової у систему охорони праці.

Ефективне впровадження міжнародних стандартів потребує комплексного підходу, який включає оновлення нормативної бази, розвиток цифрових технологій безпеки, використання сучасних засобів індивідуального захисту, автоматизованих систем моніторингу та підготовку фахівців нового покоління. Важливу роль у формуванні культури безпеки, ризик-орієнтованого мислення та готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності в умовах підвищених ризиків відіграють саме заклади вищої освіти.

Література

1. International Labour Organization. *Safety and Health at the Heart of the Future of Work*. Geneva: ILO, 2019.
2. ISO 45003:2021 Occupational health and safety management – Psychological health and safety at work — Guidelines for managing psychosocial risks.
3. Абильтарова Е.Н. Культура безпеки професійної діяльності майбутніх інженерів з охорони праці: аналіз стану. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. № 4. С. 3–10.
4. ДСТУ ISO 45001:2019 Системи управління охороною здоров'я та безпекою праці. Вимоги та настанови щодо застосування.